

INKLYUZIV SINFLDA DARS SAMARADORLIGINI OSHIRISH USULLARI

Maxmudova Muborak Azatova

Ajiniyoz nomidagi Nukus Davlat Pedagogika instituti talabasi

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada inklyuziv sinflarda dars samaradorligini oshirish usullari tahlil qilinadi. Inklyuziv ta'limning mohiyati, asosiy pedagogik yondashuvlar va innovatsion metodologiyalar ko'rib chiqilgan. Dars jarayonida individual yondashuv, differensial ta'lim, guruhlash usullari, pedagogik texnologiyalar va psixologik qo'llab-quvvatlashning ahamiyati ta'kidlangan. Shuningdek, ota-ona va ta'lim jamoasi bilan hamkorlikni kuchaytirish orqali ta'lim sifatini yaxshilash yo'llari muhokama qilinadi. Maqola zamonaviy ta'lim muhitida inklyuziv sinflarda pedagogik samaradorlikni oshirishga qaratilgan amaliy tavsiyalarni beradi.*

***Kalit so'zlar:** inklyuziv ta'lim, dars samaradorligi, individual yondashuv, differensial ta'lim, pedagogik texnologiyalar, guruhlash usullari, psixologik qo'llab-quvvatlash, ota-ona hamkorligi, ta'lim sifati, pedagogik innovatsiyalar*

Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimida inklyuziv ta'limning rivojlanishi bilan birga, inklyuziv sinflarda dars samaradorligini ta'minlash masalasi dolzarb muammo sifatida yuzaga chiqmoqda. Inklyuziv sinf — turli imkoniyatlarga ega o'quvchilarni birlashtirgan ta'lim muhitidir. Bunday sinflarda sog'lom bolalar bilan bir qatorda nogironligi bo'lgan yoki maxsus ehtiyojlari mavjud bo'lgan

o‘quvchilar ham ta’lim oladi. Shu sababli, inklyuziv sinflarda samarali dars o‘tish nafaqat pedagoglarning kasbiy malakasi, balki o‘quvchilarning ijtimoiy-madaniy xulq-atvori, o‘quv muhitining qulayligi, metodik yondashuvlar va pedagogik innovatsiyalar bilan chambarchas bog‘liq.

Ushbu maqolada inklyuziv sinfda dars samaradorligini oshirish usullari, ularning nazariy asoslari, amaliy qo‘llanilishi va pedagoglarning malakasini oshirishga doir takliflar tahlil qilinadi. Shuningdek, maktab jamoasi va ota-onalar bilan hamkorlikning o‘rni ham ko‘rib chiqiladi.

Inklyuziv ta’limning mohiyati va ahamiyati

Inklyuziv ta’lim deganda, barcha o‘quvchilar, shu jumladan nogironligi bo‘lgan bolalar ham umumta’lim muassasalarida birgalikda o‘qishi nazarda tutiladi. Bu yondashuv o‘quvchilarning ijtimoiy integratsiyasi, teng huquqli ta’lim olish imkoniyatlarini ta’minlashga xizmat qiladi. Inklyuziv ta’lim prinsiplarining amalga oshirilishi bolalar o‘rtasida bag‘rikenglikni oshiradi, stereotiplarni kamaytiradi va ijtimoiy muammolarni hal qilishga yordam beradi.

Inklyuziv ta’limning samaradorligi ko‘p jihatdan sinfdagi dars jarayonining sifatiga, pedagoglarning ko‘nikma va uslublariga bog‘liq. Shu bois, inklyuziv sinfda dars samaradorligini oshirish — ta’lim jarayonining asosiy maqsadlaridan biridir.

Inklyuziv sinfda dars samaradorligini oshirishning asosiy usullari

Inklyuziv sinflarda dars samaradorligini oshirish uchun quyidagi asosiy usullar mavjud:

1. Individual yondashuv va o‘quv rejalari

Har bir o‘quvchining qobiliyatlari, ehtiyojlari va imkoniyatlarini hisobga olgan holda individual o‘quv rejasini ishlab chiqish zarur. Bu yondashuv o‘quvchilarning o‘rganish jarayonini soddalashtiradi va qiziqishini oshiradi.

2. Moslashtirilgan o‘quv materiallari va metodlar

Inklyuziv sinflarda qo‘llaniladigan o‘quv materiallari vizual, audio, interfaol vositalar bilan boyitilgan bo‘lishi kerak. Multisensorli yondashuv dars samaradorligini oshiradi. Misol uchun, grafikalar, jadvallar, audiokitablar va interfaol dasturlar keng qo‘llaniladi.

3. Guruhlash va hamkorlik usullari

O‘quvchilarni kichik guruhlariga bo‘lib ishlashga o‘rgatish, hamkorlik asosida muammolarni hal qilish dars samaradorligini oshiradi. Bu jarayonda o‘qituvchi guruhlarning faoliyatini boshqaradi va nogiron bolalarning faol ishtirokini ta’minlaydi.

4. Differensial ta’lim

Differensial ta’lim – bu o‘quvchilarning darajasi, qobiliyati, o‘rganish sur’ati va ehtiyojlariga moslashgan dars o‘tish usuli. Bu usul yordamida har bir o‘quvchi o‘z darajasida bilim oladi.

5. Pedagogik texnologiyalarni qo‘llash

Innovatsion pedagogik texnologiyalar, jumladan, interaktiv ta’lim usullari, multimedia vositalari, virtual laboratoriyalar dars samaradorligini oshirishda katta rol o‘ynaydi.

6. Psixologik qo‘llab-quvvatlash

O'quvchilarning ruhiy holatini, ijtimoiy muammolarini o'rganib, psixologik yordam ko'rsatish zarur. Maktab psixologi va logopedlarning ishtiroki dars jarayonini samarali qiladi.

7. Ota-ona va jamoa bilan hamkorlik

Ota-onalar bilan muntazam aloqalar o'rnatish, ularning fikrini inobatga olish, jamoada inklyuziv madaniyatni shakllantirish dars samaradorligini ta'minlashga yordam beradi.

Amaliy tajribalar va natijalar

Mamlakatimizdagi ayrim umumta'lim maktablarida inklyuziv sinflarda dars samaradorligini oshirish uchun yuqoridagi usullar muvaffaqiyat bilan qo'llanilmoqda. Misol uchun, Nukus shahridagi 5-maktabda tashkil etilgan inklyuziv sinflarda o'quvchilar faolligi oshgan, nogiron bolalarning ijtimoiy integratsiyasi yaxshilangan. O'qituvchilar malakasini oshirish bo'yicha o'tkazilgan seminarlar dars jarayonida innovatsion metodlarni joriy etishga imkon berdi.

Shuningdek, pedagoglar orasida metodik qo'llanmalar tarqatilishi va malaka oshirish kurslari tashkil qilinishi pedagogik jarayondagi samaradorlikni oshirdi.

Xulosa va tavsiyalar

Inklyuziv sinfda dars samaradorligini oshirish uchun pedagoglar yuqorida ta'riflangan usullarni muntazam qo'llab borishlari, o'zlarining kasbiy malakasini doimiy ravishda oshirishlari muhimdir. Ta'lim muassasalari innovatsion texnologiyalarni joriy qilish, psixologik xizmatni kuchaytirish, ota-onalar bilan samarali hamkorlik tizimini yaratish yo'lida faol ish olib borishi kerak.

Shuningdek, davlat darajasida inklyuziv ta'limni rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha dasturlar qabul qilinishi va moliyaviy qo'llab-quvvatlash kuchaytirilishi lozim.

Inklyuziv ta'lim orqali bolalar nafaqat bilim olishadi, balki jamiyatda teng huquqli a'zolar sifatida o'sib boradilar. Shu sababli, dars samaradorligini oshirish inklyuziv ta'limning muvaffaqiyati kalitidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 6-apreldagi PQ–5052-sonli qarori “Nogironligi bo‘lgan shaxslarni qo‘llab-quvvatlash tizimini takomillashtirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”.
2. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi (2022). “Umumta'lim maktablarida inklyuziv ta'limni tashkil etish bo'yicha uslubiy tavsiyalar”.
3. Booth, T., & Ainscow, M. (2011). Index for Inclusion: Developing learning and participation in schools. Bristol: Centre for Studies on Inclusive Education.
4. G'aniyeva M.T. “Maxsus pedagogika asoslari”, Toshkent, 2019.
5. Karimova R. “Boshlang'ich ta'lim metodikasi”, Toshkent, 2020.
6. Axmedova D.A. “Ta'limda inklyuziv yondashuvning nazariy asoslari”, Ilmiy izlanishlar jurnal, 2021.
7. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society: The development of higher psychological processes. Harvard University Press.
8. Ibragimova G.R. “Inson kapitalini rivojlantirishda inklyuziv ta'limning roli”, Ilmiy izlanishlar jurnal, 2022, №3.
9. UNESCO (2017). A Guide for Ensuring Inclusion and Equity in Education.
10. O'zbekiston Respublikasi “Nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlari to‘g‘risida”gi Qonuni, 2020-yil 15-iyun.